

De taalgrens in discussie

P. VAN HEES

Onenigheid in Nederland en België over de rede van prof. dr. M. Valkhoff op 9 januari 1950 t.g.v. de dies natalis van de Universiteit van Amsterdam

Het is in de Nederlandse academische wereld niet ongebruikelijk dat de rector magnificus op de dies natalis van zijn universiteit of hogeschool een rede houdt over een onderwerp uit zijn vakgebied. Zo sprak de romanist prof. dr. M. Valkhoff op maandagmiddag 9 januari 1950 over de Frans-Nederlandse taalgrens in België.

Zijn rede *Geschiedenis en actualiteit der Frans-Nederlandse taalgrens in België*¹ omvatte drie thema's.

Allereerst koos Valkhoff positie in de al oude discussie of de taalgrens een dynamische dan wel statische grens zou zijn. Geleerden als Godefroid Kurth en G. Des Marez hadden gesteld, dat de taalgrens de verste grens van de Frankische kolonisatie weergaf. In de kritiek hierop gingen de Duitse geleerden F. Steinbach en F. Petri het verst door op grond van onderzoek uit de jaren twintig en dertig te stellen dat de Frankische kolonisatie verder naar het Zuiden was doorgedrongen, maar dat later haar invloed was afgenomen en de huidige taalgrens, in feite dus al eeuwen oud, het gevolg geweest zou zijn van dit terugdringingsproces. Kortom, de tegenwoordige taalgrens was het gevolg van een dynamische ontwikkeling.

Valkhoff behandelde in zijn voordracht voorbeelden van veldnamenonderzoek in het Waalse deel van het land van Overmaas (N.O. der provincie Luik) en, ondanks kritiek op de uitkomsten van Petri's onderzoek, koos hij voor een dynamische ontwikkeling.

Vervolgens wijdde hij enige opmerkingen aan het terugdringen van de taalgrens in Noordwest-Frankrijk en tenslotte, na een opmerking van de Nederlandse historicus prof. dr. H. Th. Colenbrander, dat het het lot van de Nederlandse taal in België ons Nederlanders niet onverschillig mocht laten, te hebben

1. (M. VALKHOFF), *Geschiedenis en actualiteit der Frans-Nederlandse taalgrens*. Rede bij de 318de herdenking van de stichtingsdag der inrichting voor hoger onderwijs te Amsterdam uitgesproken op 9 januari 1950, door prof. dr. Marius VALKHOFF, rector-magnificus der universiteit. (Uitg. Meulenhoff, Amsterdam 1950, 20 blzz.)

aangehaald², besloot Valkhoff zijn oratie met enige kritische kanttekeningen bij de jongste talentelling (1947) in België. Zijns inziens was dit een „volksstemming” en geen „volkstelling” geweest³. Om zo nauwkeurig mogelijk het taalgebruik in het taalgrensgebied te inventariseren zou men, zoals Florimond Grammens dat had gedaan, zeer intensief onderzoek in dit gebied moeten doen⁴.

Reacties in de Nederlandse en Belgische pers en in Nederlandse regeringskringen

Op zich niet onmiddellijk een redevoering waar men enige opschudding over zou verwachten. Toch bleef deze niet uit.

In Nederland waren de persreacties vrijwel uitsluitend informatief. Er werd, zoals in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 12-1-1950, slechts vermeld dat Valkhoff over de taalgrens in België had gesproken, of er werd, zoals in *De Maasbode*, *De Tijd* en *Trouw*, een samenvatting van het persbericht gegeven⁵. Alleen het rooms-katholieke weekblad *De Linie* (Amsterdam), 13-1-1950, ging verder en constateerde:

„Voor de zo ‘progressieve’ Universiteit van Amsterdam is dit een stem, die ongewoon openhartig klinkt; Rector Valkhoff heeft met zijn redevoering de taalstrijd der Vlamingen dan ook een grote dienst bewezen”.

In *Neerlandia*, het blad van het Algemeen Nederlands Verbond, werd het persbericht opgenomen en later de gedrukte rede besproken⁶. In België waren de reacties minder eenduidig.

2. Colenbranders citaat:

„Het is ons recht en onze plicht U te zeggen dat een werkelijke rassenvrede in België meer dan iets anders een vaste, consequente samenwerking tussen beide landen op internationaal gebied zou begunstigen.

Tussen ons en de Vlamingen bestaat bloedverwantschap; wij spreken dezelfde taal, er heeft tussen hen en ons een toenemende uitwisseling van artistieke en intellectuele waarden plaats. Natuurlijk zouden wij hartelijker samenwerken met een staat die zich van de trouw onzer rasbroeders onder alle omstandigheden verzekerd mocht houden dan met een, ten eeuwigden dage tegen zichzelf verdeeld in een strijd zonder uitkomst en die ene vijandschap doet ontstaan waar de mensheid geen baat bij heeft en welke een staat als Zwitserland heeft weten te delgen”. Uit H. Th. COLENBRANDER, *Nederland en België. Proeven tot beter waardering*. ('s-Gravenhage 1933) p. 173-174, en in VALKHOFF, a.w., p. 10.

3. De termen „volkstelling” en „volksstemming” worden letterlijk gebruikt in de samenvatting voor de pers. Exemplaren in: archief-Geyl, Universiteitsbibliotheek Utrecht en in Gemeente Archief Amsterdam (GAA), archief van de Universiteit van Amsterdam, inv. nr. 281, Rector en Assessoren, doos 118, dos. 23.

4. VALKHOFF, a.w. p. 13.

5. *De Maasbode*, r.k. dagblad, Rotterdam, 10-1-1950; *De Tijd*, r.k. dagblad, Amsterdam, 10-1-1950; *Trouw*, protestants christelijk dagblad, Amsterdam, 10-1-1950, *De Tijd* en *Trouw* waren dagbladen met een landelijke verspreiding.

6. *Neerlandia*, februari 1950, p. 2-3 en idem, juni 1950, p. 11.

In de Vlaamse bladen overheerste een positieve en waarderende toon. In *De Standaard*, 10-1-1950, werd het persbericht weergegeven en werd ook Grammens' opmerking over de telling van 1947 „het is een officiële waarheid, geen wetenschappelijke” aangehaald. Ook *De Vlaamse Linië*, 20-1-1950, haakte op Valkhoffs rede in met een ongesigneerd hoofdartikel⁷, waarin eveneens de resultaten van de talentelling van 1947 scherp werden aangevochten. Valkhoff vermeldde zelf in zijn correspondentie ook nog een positieve reactie in *Het Volk*. Vanuit de Waalse pers klonken andere geluiden.

In het te Namen verschijnende *Vers l'Avenir*⁸ werd flink uitgepakt. Na een korte weergave van de inhoud van de rede werd allereerst F. Petri ontmaskerd als een Keulse doctor die geschreven had *L'héritage germanique en Wallonie et dans le Nord de la France*. Over deze studie werd opgemerkt:

„Son livre, bible des inciviques, kollaborateurs wallons de tout poil et 'Bourguignons' de toutes espèces, fournit à ces gens une sorte de vernis scientifique, qui les justifiait en partie”.

Bovendien was Petri tijdens de oorlog verbonden geweest aan het Duitse bestuur over België.

Over Valkhoff werd verder medegedeeld, dat hij in 1938 een studie over het Waalse dialect had geschreven, „qui témoignait de beaucoup d'assurance, mais qui n'était pas sans renfermer de nombreuses inexactitudes”. Ook was hij een „adepte enthousiaste” van Petri en diens pangermaanse gedachtengoed. Valkhoff had zelfs in de oorlog, in 1940, te Gent willen spreken, maar dit was hem door de Gentse romanisten en germanisten verhinderd. Gelukkig voor hem hadden de Duitsers in 1945 de herdruk van zijn boek *L'expansion du néerlandais* verboden: „Ce qui permet au sympathisant des 'thèses dynamiques allemandes' (ou allemandes-néerlandaises, car il cherche à tirer la couverture de son côté) de poser à la victime, sinon au résistant intellectuel (pour un livre qui commence par un hommage à Petri, envers qui on avoue une dette d'honneur ...)”. Hij moge zich geliefd gemaakt hebben in Frankrijk⁹ door het onderwijs in de Franse taal in Nederland te hebben bevorderd:

„Il est toutefois une région où M. Valkhoff reste passablement dévalué. Ce sont les bords de la Meuse. Il y a longtemps qu'il voudrait y reparaitre. Est-ce parce que ses offres ont été systématiquement repoussées depuis 1946 qu'il veut s'y réintroduire en enquêteur à la Grammens? S'il croit cette caution suffisante et honorable...”.

7. *Talentelling en talenstemming. De taalgrens mag niet gewijzigd worden op grond van onjuiste verklaringen*, in: *De Vlaamse Linië*, 20-1-1950.

8. *La frontière linguistique* (ongesigneerd), in: *Vers l'Avenir* (Namen), 18-1-1950.

9. Onder de titel *La frontière linguistique franco-néerlandaise. Une communication du professeur Marius Valkhoff* verscheen een verslag van zijn rede in: *La documentation française. Articles et documents*, (Parijs), 21-2-1950, no. 1787.

Dit harde commentaar werd overgenomen door *La Nation belge* (19-1-1950), waarin Valkhoffs verwijzen naar Petri en Grammens ook zeer verdacht werd gevonden, evenals zijn voorgenoemen bezoek aan de Gentse universiteit in het oorlogsjaar 1940.

Hierbij zou men het kunnen laten om vervolgens vast te stellen, dat in België in 1950 bepaalde thema's nog nauwelijks bespreekbaar waren, wanneer daar wetenschappelijk onderzoek van Duitsers en/of Belgische collaborateurs bij betrokken werd. Men zou daar aan toe kunnen voegen, dat dit ook wel voor Nederland gold en dat Valkhoff weinig tactisch was geweest. In officiële Nederlandse kringen werd inderdaad zo geredeneerd, want de Waalse kritiek bleef hier niet onopgemerkt.

Op de Nederlandse ambassade te Brussel had het Waalse commentaar op Valkhoffs rede zorgen gebaard. De ambassadeur, mr. B. Ph. baron van Harinxma thoe Slooten (1893-1969), wendde zich op 20-1-1950 tot zijn minister en schreef, dat hij een uittreksel van de rede, „een uur” voordat deze uitgesproken werd, had ontvangen en:

„Men behoeft België maar zeer oppervlakkig te kennen, om met zekerheid te kunnen zeggen dat deze rede, welke het voor Duitse professoren opneemt en de plannen van de thans wegens collaboratie in de gevangenis vertoevende Heer Grammens verdedigt, de nodige reacties zou wekken.

Gelukkig is de schade welke de Heer Valkhoff heeft aangericht, beperkt gebleven, hetgeen pleit voor de goede verstandhouding tussen Nederland en België welke op het ogenblik bestaat”.

Van Harinxma meldde vervolgens dat in *Vers l'Avenir* en *La Nation belge* negatief commentaar was geleverd, „waarbij een enigszins merkwaardige rol gedurende de oorlog aan genoemde professor wordt toegeschreven”¹⁰.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag stuurde een afschrift van deze brief door aan het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen¹¹ en vervolgens vroeg de minister van O. K. en W., de heer Th. Rutten, om nadere inlichtingen aan het college van curatoren van de Universiteit van Amsterdam:

„Daar het van groot belang is, dat de verhouding met buitenlandse universiteiten in het algemeen en de Belgische in het bijzonder, zo goed mogelijk is, (...)”¹².

10. Ambassade der Nederlanden aan Minister van Buitenlandse Zaken, Brussel, 20-1-1950. Afschrift in GAA, Univ. van A'dam, inv. nr. 279, college van curatoren, doos 267.

11. Ministerie van Buitenlandse Zaken aan Ministerie van O.K. en W., 's-Gravenhage, 25-1-1950. De brief werd geschreven door C. Bellaar Spruyt, ambtenaar van de afdeling Voorlichting buitenland. Kopie in GAA, Univ. van Amsterdam, inv. nr. 279, college van curatoren, doos 267.

12. Minister van O.K. en W. aan College van Curatoren van de Univ. van Amsterdam, 's-Gravenhage, 2-3-1950. GAA, Univ. van A'dam, inv. nr. 279, college van curatoren, doos 267. De in de brief vermelde bewijsstukken werden eerst op 7 maart verzonden.

Wel komisch is het, dat de minister er van uitging dat Valkhoff zijn diesrede op 9 januari te Brussel had gehouden.

Valkhoffs verweer

Begin maart 1950 lag er bij het college van curatoren van de Universiteit van Amsterdam een dossier op tafel met daarin het verzoek van de minister van O. K. en W. om opheldering over Valkhoffs diesrede.

Daar kon het college niet omheen en de president curator, mr. A. J. d'Ailly, vroeg Valkhoff met spoed om advies¹³.

Maar eerst enige informatie over de Amsterdamse hoogleraar in de Romaanse taalkunde, Marius F. Valkhoff¹⁴. Valkhoff had zich, naast zijn studie van de Franse taal, ook bezig gehouden met het Roemeens en met het Waals. Sedert 1933 was hij verbonden aan de Universiteit van Amsterdam als buitengewoon (vanaf 1938 als gewoon) hoogleraar in de Romaanse taalkunde. In 1951 vertrok hij naar Zuid-Afrika, waar hij tot 1970 als hoogleraar verbonden was aan de Universiteit van Witwatersrand te Johannesburg. Hij publiceerde *Philologie et littérature wallonnes* (1937)¹⁵ en *De expansie van het Nederlands* (1941)¹⁶, waarvan in 1944 een Franse vertaling in België verscheen. Tijdens de oorlog was Valkhoff in contact gekomen met een aantal Nederlanders, voornamelijk wonend te Amsterdam¹⁷, die, afkomstig uit de door de Duitse bezetters opgeheven Dietsse Bond en Diets Studenten Verbond, illegaal van gedachten wisselden over de naoorlogse betrekkingen met Vlaanderen en zelfs een politiek Groot-Nederland niet uitsloten.

Deze groep had relaties in Vlaanderen, o.a. Dr. J. Goossenaerts en Dr. Dan. Merlevede. Om over de naoorlogse toestand te praten werd Valkhoff voor een lezingentournee naar Vlaanderen genood. Hiervoor was medewerking van de bezetters noodzakelijk en zo werd M. Liesenborghs ingeschakeld¹⁸. De ware

13. Vgl. Valkhoff aan President Curator, Amsterdam, 19 maart 1950. Valkhoffs verweerschrift. Afschriften in GAA, Univ. van A'dam, college van curatoren, doos 267; idem, Rector en Assesoren, doos 118 en in archief-Geyl, UB Utrecht.

14. Zie: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, dl. II, 1975, p. 1710.

15. Dit boek werd bekroond door de Société de Littérature Wallonne.

16. Een derde druk werd in 1943 verboden. Er was in 1943 al een tweede druk verschenen. Het is mogelijk dat de herdruk slaat op de Franstalige editie van 1944.

17. Uitvoerig over deze kring, waar Anton van Duinkerken, P. J. Meertens, H. Burger, E. H. Broekman, A. Loosjes e.a. deel van uitmaakten in: P. VAN HEES, *Een Grootnederlands document uit 1943*, in: *Uit Bibliotheektuin en Informatieveld*, Opstellen aangeboden aan dr. D. Grosheide bij zijn afscheid als bibliothecaris van de Rijksuniversiteit te Utrecht, onder red. van H. F. HOFMAN, K. VAN DER HORST en A. H. H. M. MATHIJSEN. (Utrecht 1978) p. 96-110. Zie ook *Geyl en Vlaanderen. Brieven en notities uit het archief van prof. dr. P. Geyl*, uitgeg. door P. VAN HEES en A. W. WILLEMSSEN, dl. 3, p. 205-232.

18. Over de achtergrond van Valkhoffs bezoek aan Vlaanderen ontving ik van dr. Daniël Merlevede uit Drongen-Gent een schrijven gedateerd 21-8-1978. Hieruit het volgende:

reden van het bezoek diende uiteraard verborgen te blijven, maar het bezoek maakte tegelijk Valkhoff in de ogen van sommige goede vaderlanders verdacht. In Nederland is Valkhoff na de oorlog dit bezoek niet nagedragen en kon hij zonder enig bezwaar als hoogleraar blijven functioneren en eveneens in de betrekkingen tussen Nederland en Vlaanderen een rol blijven spelen.

Nu naar Valkhoffs verweer.

Allereerst kreeg de Nederlandse ambassadeur te Brussel een Franse vertaling van het tweede gedeelte van de rede en in het begeleidend schrijven drukte Valkhoff de hoop uit, dat duidelijk zou worden dat het om een wetenschappelijk en niet om een politiek betoog ging¹⁹. Vervolgens stuurde hij prof. dr. P. Geyl, die hij in de oorlogsjaren had leren kennen²⁰ en die nu lid van het uitvoerend comité van het Belgisch-Nederlands Cultureel Accoord was, zijn diesrede toe²¹. Geyl reageerde onmiddellijk²² en schreef:

„Als ik al niet zoveel van hen beleefd had, zou ik verwonderd zijn over de bezwaren van onze diplomaten. In ieder geval schijnen die slechts op krantenverslagen of commentaren gegrond. (...) Ondertussen hoop ik dat je in je antwoord flink van je zult afspreken. Ik heb zelf meer dan eens in soortgelijke situaties verkeerd en heb altijd ondervonden dat dit de beste methode is.

De Walen zouden graag willen dat de duistere praktijken aan de taalgrens aan alle licht onttrokken bleven. Maar hoezeer wij ook gesteld mogen zijn op samenwerking, niet tot de prijs van een genuilkorfde wetenschap ten onzent.

Je moet weten dat ik allang met het gevoel rond loop dat ik de hele taalkwestie in verband met de Benelux en het waandenkbeeld dat er in België geen taalstrijd meer bestaat, toch eens zal moeten bespreken. Maar mijn contacten met Vl. zijn niet meer wat ze geweest zijn. En vooreerst wordt nu natuurlijk alles overschaduw door de onzalige koningskwestie, waarin onze taalbroeders naar het mij voorkomt op het verkeerde paard wedden”.

Intussen had ook Th. d'Oultremont, werkzaam bij de Verenigde Naties te Parijs, Valkhoff over diens rede geschreven²³:

„Voor mijn afreis (naar het bezette Nederland (med. van de auteur)) had ik een gesprek met een oudere vriend, Dr. J. Goossenaerts. Ik zou ook contacten opnemen met vroegere relaties in Nederland. Op zijn verzoek ook met Burger en J. H. Broekman (mijn vriend uit het begin der dertiger jaren: D.S.V., J.N.G., Dietse Bond). Ook Riet Van Alebeek was een relatie. Ik ontmoette Professor Valkhoff te zijnen huize. Ook Dr. P. J. Meertens was er. Over en weer werd ingelicht: stromingen, standpunten, houdingen van personen in politicis; ook overleg over wat vanuit een Dietse verzetshouding kon; ook over verdere betrachtingen en initiatieven voor later. De suggestie werd overgebracht tot het overkomen van Valkhoff, onder voorwendsel van een wetenschappelijke lezingen-toernee maar met de bedoeling te laten aanvoelen hoe men het in het Noorden zag. Zonder toelating van de bezetter kon dat niet. Dat was ook het geval met mijn studieverblijf”.

Merlevedes verblijf viel in augustus 1942.

19. Valkhoff aan Van Harinxma, Amsterdam, 6-3-1950. Kopie in GAA, Univ. van Amsterdam, inv. nr. 281, Rector en Assessoren, doos 118.

20. Zie het tweede deel van noot 17.

21. Valkhoff aan Geyl, Amsterdam, 13-3-1950. Kopie in arch.-Geyl.

22. Geyl aan Valkhoff, Utrecht, 14-3-1950. Afschrift in arch.-Geyl.

23. T. d'Oultremont aan Valkhoff, Parijs, 10-3-1950. Kopie in arch.-Geyl.

Votre article m'a vivement intéressé, il traite un des problèmes les plus angoissants de mon pays. Seule, notre Monarchie garante des joyeuses entrées, paraît maintenir un lien entre les deux parties de la Belgique, plus que jamais, je l'espère, terre d'échange''.

In een brief van 19 maart 1950 vatte Valkhoff zijn visie op de zaak — tevens bedoeld als verweer — samen²⁴. Na enkele minieme wijzigingen in de gedrukte tekst ten opzichte van de gesproken tekst te hebben aangegeven, ging Valkhoff in op de houding van de Nederlandse ambassadeur en vroeg zich ondermeer af of deze slechts op een Frans-Belgische knipseldienst was geabonneerd.

Over het artikel in *Vers l'Avenir* schreef Valkhoff dat dit zeer waarschijnlijk van de hand van zijn collega en wetenschappelijke tegenstander Elisée Legros was. Hij stelde verder vast dat er geen sprake was geweest van een voordracht te Gent in 1940 (de latere reis werd niet genoemd); dat een nieuwe herdruk van *De expansie van het Nederlands* al in 1943 door de Duitsers was geweigerd; dat Petri in dit werk samen met andere geleerden, waaraan de schrijver dank verschuldigd was, werd genoemd; dat sedert de rede van collega Rompelman in 1945 (*Germanistiek en Germanophilie*) onder Nederlandse geleerden er een communis opinio bestond over het al dan niet citeren van Duitse geleerden, al was het alleen maar om politieke dwalingen te signaleren. Over Petri's werk was tenslotte wel degelijk met kritische distantie geschreven. Valkhoff eindigde zijn brief met:

„Het belangrijkste is echter dat in België nog steeds een taalstrijd gestreden wordt tussen Vlamingen, die hun — en onze — moedertaal verdedigen tegen het Frans dat bepaalde Waalse en Frans-Belgische kringen hun nog voortdurend trachten op te dringen. Het is van eminent belang voor de toekomst van de culturele betrekkingen binnen de Benelux, dat deze Vlamingen gevoelen dat wij in die strijd achter hen staan. Ik herinner me b.v. een krantenknipsel uit de Vlaamse pers waarin werd verzucht dat eindelijk eens een van die Fransgezinde Hollanders had begrepen waarom het ging in Vlaanderen. Is dat 'schade berokkenen' aan onze zaak? Trouwens ik ben in mijn rede buitengewoon gematigd geweest, en heb me opzettelijk ervan onthouden om concrete voorbeelden te geven van fraudes bij de laatste volkstelling. (...) Slechts heb ik betoogd dat de talenvragen verkeerd gesteld waren en de volkstelling een volksstemming is geworden, zodat wij taalkundigen er weinig aan hebben en ze ook niet kan dienen voor een eerlijke afbakening voor het administratieve taalgebruik. Dit laatste punt is natuurlijk de taalpolitieke Walen buitengewoon onwelgevallig, speciaal als in het buitenland wel op dit gepruts de aandacht wordt gevestigd, vandaar venijnige reacties zoals in 'Vers l'Avenir'”

24. Zie noot 13.

Op 3 april 1950 zond het college van curatoren de van het ministerie ontvangen stukken te samen met Valkhoffs verweer terug²⁵.

Keurig werd gevraagd of het vergund werd op te merken dat Valkhoffs diesrede niet te Brussel, maar te Amsterdam was uitgesproken. Het college besloot de brief met de opmerking dat men aan Valkhoffs betoog niets had toe te voegen.

Valkhoff zond zijn verweer ook aan Geyl²⁶ en met een begeleidend schrijven zond hij op 23 maart zijn gedrukte rede naar ambassadeur Van Harinxma. In deze brief sprak hij de hoop uit dat deze niet alle laster over een landgenoot had geloofd en eindigde zijn brief aldus:

„Ik acht het persoonlijk belangrijker voor de Benelux, dat de Vlaamse intellectuelen weten dat wij in hun strijd voor onze gemeenschappelijke moedertaal achter hen staan, dan dat zij hun vrouwen in ons verliezen wegens steun aan bepaalde Frans-Belgische kringen”²⁷.

Op 7 juni 1950 reageerde Van Harinxma in een persoonlijk schrijven aan Valkhoff op de zaak. Enkele citaten uit deze brief:

„De taak van een diplomaat bestaat in het voorkomen van wrijving tussen zijn vaderland en het land waar hij is geaccrediteerd. Enerzijds moet hij zorgen dat zijn landgenoten recht wedervaart en anderzijds moet hij weten wanneer zijn eigen landgenoten aanstoot geven of indien zij dat doen moet hij zulks rapporteren en die aanstoot zo veel mogelijk verkleinen. (...)

Ik wil niet zeggen dat de Vlaamse kwestie ons koud moet laten of zelfs kan laten, maar wel dat van Nederlandse zijde de uiterste voorzichtigheid moet worden in acht genomen bij uitlatingen over deze zaak.

Daarbij ben ik er van overtuigd dat Nederlandse steun in de strijd der Vlaamse beweging niet veel goed doet. Het spooksel van Noord-Nederlandse overheersing zit zeer diep in België en oprechte belangstelling wordt dikwijls verward met geestelijk imperialisme. Vooral tegenstanders doen zulks gaarne. Steun uit het buitenland doet geen enkele beweging goed. Een beweging die slaagt moet zijn kracht putten uit eigen bodem en niet uit de aanmoedigingen van geestverwanten buitenslands. De Vlamingen zijn sterk genoeg om op hun eigen krachten te kunnen vertrouwen ook al is de strijd soms moeilijk.

Ik weet natuurlijk zeer wel dat sommige militante Vlamingen dit anders zien doch ik weet ook dat er nog veel meer Vlamingen zijn die mijn standpunt in deze delen”²⁸.

25. Het College van Curatoren aan de Minister van O. K. en W., Amsterdam 3-4-1950. Kopie in GAA, Univ. van Amsterdam, inv. nr. 279, college van curatoren, doos 267. De brief was getekend door Mr. A. J. d'Ailly en de waarnemend secretaris mevr. M. Abbas.

26. Valkhoff aan Geyl, Amsterdam, 20-3-1950. Archief-Geyl, UB Utrecht.

27. Valkhoff aan Van Harinxma, Amsterdam, 23-3-1950. Kopie in GAA, Univ. van Amsterdam, inv. nr. 281, Rector en Assessoren, doos 118.

28. Van Harinxma aan Valkhoff, Brussel, 7-6-1950. GAA, Univ. van Amsterdam, inv. nr. 281, Rector en Assessoren, doos 118.

Daarmede was, zoals ook de ambassadeur hoopte, dit „kleine incident” gesloten.

Slotbeschouwing

Menigeen zal na lezing van dit verhaal denken: een storm in een glas water, en oppervlakkig gezien, is het ook niet meer. Maar men kan deze gebeurtenis ook zien als een incident in een lange rij van gelijksoortige botsingen.

Allereerst is het het zoveelste bewijs van de permanente spanning tussen de Vlaamse en Waalse cultuurgemeenschappen. Een spanning die door heel de Belgische geschiedenis waarneembaar is juist via incidenten als het hierboven geschetste.

In de tweede plaats is het gebeuren ook kenschetsend voor de houding van de Nederlandse overheid. Opkomen voor de Nederlandse taal en de Nederlandse cultuur was iets dat met name bij het departement van Buitenlandse Zaken nauwelijks speelde. Zoals Geyl al schreef, kwam hem de reactie van de Nederlandse ambassade bekend voor. Het was in het interbellum niet anders geweest en men hoeft de correspondenties van Karel van de Woestijne in de *Nieuwe Rotterdamse Courant*²⁹ uit de jaren voor de eerste wereldoorlog maar te lezen om te zien hoe vaak deze zich ergerde aan het te pas en onpas gebruiken van het Frans door het Nederlandse gezantschap.

Natuurlijk kan men verklaringen proberen te zoeken voor dit gebrek aan cultureel besef en denken aan de gerichtheid op handelsbelangen en aan de traditionele neutraliteitspolitiek, die Nederland al decennien lang voerde en die er op gericht was om standpuntbepalingen, zeker als het om binnenlandse zaken van een mogendheid ging, te vermijden, ook al betrof het de Nederlandse taal.

Een merkwaardig verschijnsel, omdat het de Nederlandse staat zeker niet aan eigendunk ontbrak. Immers sedert de eeuwwisseling had men het gevoel de wereld op het terrein van internationaal recht en moreel gedrag tussen de volkeren wel een boodschap te kunnen brengen. Men denke aan bijvoorbeeld de Leidse volkenrechtsspecialist Cornelis van Vollenhoven (1874-1933)³⁰.

Pas het sluiten van de Taalunie in 1980 maakte de positie van de Nederlandse taal en cultuur tot een gezamenlijke Belgisch- of liever Vlaams-Nederlandse

29. Karel VAN DE WOESTIJNE, *Verzameld Journalistiek Werk*. *Nieuwe Rotterdamse Courant*. Cultureel Documentatiecentrum Gent, 1986-... Tot op heden zijn drie delen verschenen over de periode 1906-1910.

30. Zie bijv. J. C. BOOGMAN, *Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland (eind zestiende eeuw - 1940)* in: idem, *Van Spel en Spelers*. ('s-Gravenhage 1982) p. 214-234.

verantwoordelijkheid en men mag hopen dat ook in het Verenigd Europa die verantwoordelijkheid niet uit het oog zal worden verloren en situaties als het hierboven beschrevene ondenkbaar zullen zijn.

Prof. Ritzema Boslaan 95
3571 CP Utrecht

ALOIS GERLO

KRONIEK VAN DE VLAAMSE BEWEGING 1965-1980

In 1964 werd A. Gerlo algemeen secretaris en in 1967 voorzitter van de Vereniging van de Vlaamse Professoren, in 1966 voorzitter van het Vermeulenfonds, in 1969 eerste rector van de autonome Vrije Universiteit Brussel. Tweemaal, in 1972-1973 en 1976-1977, was hij algemeen voorzitter van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen. Dit alles gaf aanleiding tot tientallen opstellen, artikels en televisietoespraken over het Belgische nationaliteitsvraagstuk en de beweging voor Vlaamse ontvoogding op velerlei gebied. Gerlo heeft de voornaamste opstellen opnieuw gebundeld in deze „Kroniek van de Vlaamse Beweging, 1965-1980”.

216 blz., © VUB-Press, ISBN 90-70289-52-08, Prijs: BF 795,-, Hfl 49,5